

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 8 Sayı: 40 Volume: 8 Issue: 40
Ekim 2015 October 2015
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

HAÇLI SEFERİ, KAPİTALİZM; TERÖRİZM, CİHAD (!) CRUSADE, CAPITALİSM; TERRORISM, JIHAD (!)

Musa KAVAL*

Öz

Geçen yüzyıl boyunca egemen devletler tarafında yönetimde ve toplumsal yaşamda sınırlandırılan dinler son dönemlerin yeni politikalarını belirleme sürecinde yoğun şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Geçmişte Hıristiyanlığı başarılı bir şekilde sekülerleştiren Batı aynı şeyi bugün diğer din ve kültürlere de uygulamaya çalışmaktadır. Kapitalizmin finansörlüğünde gerçekleştirilmesi hedeflenen bu sistemin karşısında en büyük engel köklü ve kapsamlı bir geleneği olan İslam idi. Ehlileştirilmeye çalışılan Müslümanlardan beklenen düzeyde değişim oluşmadığı için seküler söylemlerle çelişen bir şekilde terör eylemlerinin ardından dini referansları olan savaş retorik kullanılmaya başlanmıştır. Terörle birlikte anılmaya başlanan İslam, emretmiş olduğu cihad kavramının saptırılmasıyla düşman gibi gösterilmiştir. Sorunun kaynağı olmalarına rağmen problemin temel hatası olan bu yanlış düzeltilmesi için Müslümanlar, İslam'ın adalet ve eşitlik temelinde barış ve hoşgörü dini olduğunu yeniden hakim kılmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cihad, Terör, İslam, kapitalizm, Haçlı Seferi.

Abstract

Religions which were limited as much as possible in both governing and social life along the last century by sovereign states have being used in the process of determining the new policies. Western world is working to implement secularization to the other religions and culters just like done Christianity before. The biggest obstacle in front of the system being financed by capitalism is Islam having long-standing and extensive tradition. Because of not having expected changes in muslims tried to tamed, war rhetoric with religious references was started to used after acts of terrorism inconsistent with secular discourse. Islam which began to be called with terrorism was shown as an enemy by defecting notion of ordered jihad. Muslims must prevail Islam which is the religion of peace and tolerance based on equqlity and justice in order to fix the main problem even if they are not source of the wrong-going.

Keywords: Jihad, Terrorism, Islam, Capitalism, Crusade.

Kapitalizm ve Haçlı Seferi

Berger seküler bir tarzda dizayn edilmesi amaçlanan modern toplumların geçmişe nazaran daha dindar bir kimlik arz edeceğini ifade ettiğinde iyi anlaşıldığını söyleyemeyiz. Berger bir adım daha öteye giderek seküler bir dünya tezini tartışmaya açmıştır (1999). Sekülerizmin teorisyenleri, kapitalist ekonominin gelişmesi ile modern yaşam tarzının yaygınlaşması, rasyonalizm, endüstrileşme ve çoğulculukla birlikte bilimsel ve seküler dünya görüşünün toplumlardaki dini eğilimin azalacağını öngörüyorlardı (Pollack and Olson, 2008). Bu yöneliş doğrultusunda Batı akıllı uluslararası bir akıl olarak bütün medeniyetlerin üzerinde kabul edildi (Dilley 1992). Çünkü Batının bilim ve teknolojide kat ettiği yol, yöntem olarak doğruya işaret edilir algısını birlikte getirdi. Bilimdeki bu göz alıcı ilerleyiş insanlık için yeni bir anlayış ve yaşam biçim olarak genel kabule erişti. Batının hesaplaşmasını başarıyla bitirmiş olduğu kilise ve din adamlarının yerini kapital sahipleri ve politikacılar aldığı için dinin içerik ve form değişikliğine tabi tutulması zorunlu oldu. Çünkü insanlık için din, birey ve toplum yaşamında inkar edilemez ezoterik ve sosyolojik bir olgu olarak varola gelmiştir. Bu manada Kapitalizmin merkezi olan Amerika'da Sivil Din (Bellah 1967) teorisi Amerikan Rüyası olarak tüm dünya insanlarına yeni bir yaşam tarzı olarak sunuldu. Bu durumun doğal sonucu olarak seküler yaşamda etki alanı azalan din, mistik yönü zayıflayarak şekilsel ağırlığa sahip olarak sadece sosyal bir etkileşim alanı haline gelmiştir. Dinin yaşamda sınırlandırılması yeni yaşam tarzının sürdürülebilirliği için elzem bir hale geldiği için kapitalizm dünyanın diğer kültür ve yaşam tarzlarını kendisinin üstünlüğünü kabul etmeleri konusunda zorlamak durumundaydı (Dean 2003). En büyük engel olarak görülen İslam ise bu sınırlandırmayı kaldıramacak şekilde inananların bütün hayatları kaplayan bütünsel bir olduğu için tam anlamıyla bir inanaların bütün eylemleri yönlendiren bir yaşam kodudur (Umariddin 2003: 307).

19. ve 20. yüzyıldaki önemli siyasal olayların vuku bulmasında bu mücadelenin etkisi olduğu kesindir. Dönemin en büyük İslam devleti olan Osmanlı siyasal dev bir organizasyon olmasının yanında İslam ve ümmet adına psiko-sosyal olarak da önemli bir muhtevaya sahiptir. Bu nedenle siyasal sınırlarının

* Yrd. Doç. Dr. Hakkari Üniversitesi Öğretim Üyesi, e-posta: kavalmusa@hotmail.com

ötesinde dünyadaki bütün Müslümanlar için dini ve sosyal olarak Osmanlı, ümmet için dünyanın anlamlandırılması açısından mühimdi. Osmanlı Devleti'nden bu yana müslüman coğrafyasında ve Müslümanların dünyevi yaşam alanlarında önü alınamaz bir ayrılma ve çatışmaların yaşanması bu durumun gerçekçi bir ifadesi olarak varlığını sürdürmektedir. Kapitalist bakış açısıyla dizayn edilen modern toplumlarda dinin kapitalist ekonomik sisteme uygun bir şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Müslümanların nüfus olarak oldukça kalabalık olması, enerji ve doğal kaynakların büyük bir bölümüne sahip olan coğrafyada yaşıyor olmaları kapitalizmin sürdürülebilirliği büyük önem arz etmekteydi. Bütün bunlardan daha da önemlisi bin dört yüz yıllık bir din olarak İslam birey ve Tanrı arasında metafizik yönü dışında hayatın bütününü kuşatıyor olması en büyük problemi oluşturmaktadır. Çünkü İslam bireyin dünyaya geldiği andan itibaren kulağına ezan ve kâmet okunmasından başlayarak ölüm merasimlerine kadar yaşamın her anına dair bireyin ruh ve toplumsal yaşamında derin izler bıraktırmaktadır. Bu anlamda kapitalist bir yaşamın tesis edilebilmesi için öncelikle dünyada jeopolitik olarak önemli bir etkiye sahip Müslümanların alışkanlıklarının değiştirilmesi gerekmektedir. İslam'ı bir din olarak topyekün inkar ve reddetme sözkonusu olamazdı. Kapitalizmin dini bir motivasyonu ve misyonu olmadığı için İslam'a karşı tamamen reddedici bir tavır içerisinde olması da manasız olacaktır. Kapitalizmin sadece bu dünya hayatı ile sınırlı yaklaşımı kendisinden çok daha aşkın boyutları olan dini alana müdahalesi sorunlara yol açacaktır. Bu nedenle dinin tamamen inkarı da söz konusu olamayacağı için en azında bireye indirgenerek toplumsal alanda sınırlandırılarak belirli zamanlarda kişi ile Tanrı arasında yaşantılanmalıydı (Berger 1999).

Dinlerin mistik yönlerini dikkate almadan sadece ritüeller üzerinden sosyal bir kimlik ve faaliyete indirgenmesi modern yaşamda insanı tatmin edecek şeylerin dünyevi kazanımlar oldu düşüncesine yol açtı. Böylece modern kapitalist yaşamda insanın kendini gerçekleştirme para, başarı ve sahip olduğu sosyal statüsüyle olabilirdi (Tillich 2000: 81). İnsanın kendini gerçekleştirme, mutluluğu yakalaması ve sosyal kabul görmesi ekonomik bir sistemin öngördüğü etmenlerle sağlanamadığı görülmüştür. İnsanın maddeye hapseden modern yaşam tarzında bireyler mistik ve gizemli bir yalnızlıkla iç derinlik kazanma ihtiyacı dolayısıyla doğu felsefesine yönelmeye başladılar. Kapitalist anlayışla düzenlenen yaşamın kısır döngüsü insanın deruni yapısının doğal içdüğüleri ile sorgulanır olmaktan kaçınmamıştır. Bu yüzden kapitalizmi en iyi eleştirenler yine kapitalist sistemin merkezinde yaşayanlar olmuştur. İlk bakışta tezat gibi görünen bu durum aslında gayet normaldir. Zira kapitalizmin yükseldiği değerler olan bireysellik ve özgürlük zorunlu olarak insani ve akli olarak doğruya yönelmek zorundadır. Bu nedenle insana, doğaya ve mutlak gerçeğe uymayan hangi sistem olursa olsun bir süre sonra sorgulanmaya ve hatta değiştirilmeye gebedir. Bu nedenle kapitalizmin sürdürülebilirliği için elzem olan bireysellik, demokrasi ve özgürlük aslında aynı zamanda kapitalizmin en büyük handikapları konumundadır. Bu değerlerle büyüyen yeni nesiller kapitalist Amerika'nın özellikle müslüman ülkeler olmak üzere fakirleşmeye neden olduklarının farkındalar (Mailer 2003: 27). Batı eğitimini almış ve orada yaşayan ikinci ve üçüncü nesiller arasında ilginç bir şekilde ailelerinden daha radikal bir eğilime sahip oldukları görülmüştür (Gardham 2008).

Kapitalist ekonominin insanlara mutluluk getireceğini vaad ettiği yaşam tarihten beri insan içgüdülerine var olan ahlaki kuralları umursamadan mal ve kazanç sağlama dayanmaktadır (Tripp 2006: 3). Orijinal esasları olmayan bu insani eğilimin tarihteki örneklerine baktığımızda sonucunun hayırlı olacağını söylemek imkânsızdır. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de zenginlikleri ile övünen, kibrinde şımararak topluluk ve insanların sonuçlarının neler olduğunu okuruz (Şu'arâ, 26/105, 123, 141, 160, 176). Kapitalizm kendi sistemi kurabilmesi için hegomonik bir tabır sergilemek zorunda kaldığını bildiği için böyle bir tarzı benimsemek zorundaydı. Çünkü ekonomik yaşam daha önce din ve siyaset ile yakında ilişkili hatta onların kontrolü altındaydı (Polanyi 1957: 57). Bu anlamda kapitalistler varlıklarını devam ettirebilmek için din ve siyasetin etkisini kırmakla kalmayıp onların alanlarını olabildiğince sınırlandırmalıydı. Bu nedenle kapitalist sisteme karşı tehdit olabilecek sistemler kurnazca bir zorlamaya maruz bırakıldılar (Tripp 2006: 139).

Kapitalizmin çelişkilerinden biri de özgürlükleri kutsarken bir taraftan ekonomi dışındaki bütün alanlarda hakim olma çabasıdır. Dinin dışında aile ve toplumu oluşturan bütün sosyal ağları da kapsayan mekanizmalar geliştirdi (Dilley 1992). Bir çiftin romantik birlikteliğinin duygusal olarak en iyi şekilde nasıl sağlanabileceği, evin nerede ve hangi şartlarda kurulacağı, törenler ve gelecek planlarının çok hızla değiştiği günümüz toplumlarında bu etki rahatlıkla gözlemlenebilir. Dolayısıyla geleneksel toplumların gençler ve kadınlar üzerinde kapitalizm ile çekişme yaşandığını bilinen bir olgudur (Afary 2009). Kadının modern toplumun inşası sürecinde önemi dolayısıyla günümüz seküler ve dini anlayışlar arasında bir mücadele alanı olduğu ortadadır (Kandiyoti 1991). Kadının dinsel yönetimlerin hakim olduğu toplumlardaki konumu ile ilgili sorunların olduğunu kabul etmekle birlikte çözüm konusunda indirgemeci bir yaklaşımın olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla farklı kültürel kodlara sahip topluluklar söz konusu olduğundan dolayı onların çözümlerinde kültürel manevi değerlerin dikkate alınarak yapılması sosyolojik bir gerekliliktir. Zira bir toplumun yaşam tarzından ve insanların rollerinden bahsediliyorsa yüzlerce belki de binlerce yıllık bir geçmişin ürünü olan davranış şekilleri ve algılamalar zinciri söz konusudur. Bu kültürel yaptırımlar

dikkate alınmadan Batıya entegre olabilmek için kadın hakları konusunda yapılan olumlu düzenlemelere rağmen kadına uygulanan şiddetin önüne geçilememektedir (Kaval 2014a).

Modern toplumların yaşam tarzı şekillendiren kapitalizm aslında bugünün sorunlarının da sebebidir. Herşeyden önce sosyal yaşamdaki köklü değişiklikler kaçınılmaz olarak ürkeklik, güvensizlik ve endişeye sebep olur (Meyer 1989: 17). Çünkü insan alışkanlıklarını hemen bırakamaz ve yeni durumun güvenilirliğini hemen hissedemez. Modern yaşam, hayatı konforlu kılan ürünleri ile her ne kadar ilk etapta bu süreci kolaylıkla güvenle tamamladığı imajını verse de aslında kısa vadede sağlandığı zannedilen güven duygusu ilerleyen zamanlarda daha derin güven sorununa yol açmaktadır. Örneğin günümüz haberleşme ve elektronik teknolojisinde insanların büyük çoğunluğu özel hayatları ve eletişimleri konusunda güven sorunu yaşadıklarını açıkça ifade etmektedirler. Özgürlüğün ve insan haklarının sihirli bir mutluluk anahtarı gibi sunulduğu yıllardan sonra bugün üzerinden henüz daha bir asır geçmeden bugün güvenlik endişesi nedeniyle insanların yaşam alanlarına önemli kısıtlamalar getirildiğini görüyoruz. Amerika'da eğitim gördüğü okulu basarak öğrenci arkadaşlarına ve öğretmenlerine ateş eden modern eğitim almış gençleri görebiliyoruz. Bundan daha kötüsü Batılı ülkelerde doğmuş ve orada yetişmiş müslüman gençlerin vatandaşı oldukları ülkelerde saldırılar gerçekleştirdiklerine ekranlardan şahit oluyoruz. Dolayısıyla bir şeylerin yanlış hesaplandığı ya da en azından bazı doğal ve insani gerçekliklerin göz ardı edildiği tartışmasızdır.

İlimli ya da radikal birçok müslümanın anti-Amerikancı düşünceye sahip olduğu görülür. Hatta bu tepki nedeniyle müslümanların modernizme bakışı da olumsuzdur. Çünkü çok değişik tanımlamaları olmasına karşına modernizm demek kapitalizmin hegemonik gücünün bu yolla yayıldığını düşünülür. Bu anlamda 18. yüzyılda başlayan ve 19. 20. yüzyılda Batının sömürgeci anlayışının bir sonucu olarak kendini etkin şekilde gösteren kapitalizm müslüman toplumlarında dinin, sosyal kurumlar ve pratiklerden ayrıştırılması süreci olarak yorumlandı. Açıkçası bu durum sadece müslüman toplumlara has bir uygulama olarak da görülmemelidir. Çünkü kapitalistler ana vatanlarında kendi dinleri olan Hiritisyenliğe karşı da aynı yaklaşımı benimsemiş ve başarılı da olmuştur. Böylece dini gündelik yaşamda sınırlandırılması ile dinin etki alanı yeniden düzenlenmiştir. Ancak aynı pratik Müslümanlar için uygulandığında sorunlar yaşanmıştır. Yukarıda değindiğimiz üzere sosyal dokuda yapılan ani ve köklü değişiklikler geleneksel kurumlar, toplumsal değerler ve sosyal bağların yıpranmalarına yol açmıştır (Roy 2004: 139). Sanayileşme çağı ile başlayan ve son dönemlerde oldukça hızla devam eden sosyal değişme (Freyer 1953: 55) sonucu toplumu oluşturan fertlerin davranışlarını standardize eden sosyal değerler (Fichter 2002: 11) erozyona uğramıştır. Kapitalizm, kültürlerin tesis etmiş oldukları sosyal değerlerin yerine seküler normları ikame etmeye çalışsa da önemli bir dirençle karşılaştıkları söylenebilir. Çünkü her kültürün kendine göre oluşturduğu sosyal değerlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için bütün sosyal kurumların birleştirilmesi ve bunların sonucunda örüntüleşmiş davranışların sergilenmesi ile o kültür kavramsallaşır ve yaşamını devam ettirir (Fichter 2002). Bu bağlamda İslam medeniyeti de sadece bir din olarak görülemez; o modern dünyanın anlam yüklediği dinin yanında siyasal, ekonomik ve kültürel bir sistemdir (Laçiner 2005). Kapitalizmin hedefi olmasının gerekçesinde İslam'ın bu kuşatıcıdır.

Modern kapitalizmi eleştiren radikal bilinçlenme hareketleri ilginçtir ki, hoşgörü, bireysel özgürlük, demokrasi, ırk ve cinsel eşitlik, ifade özgürlüğü gibi değerleri benimseyerek muhalefet etmektedirler (Israel 2006: 11). Kapitalizm yayılcı politikasını sağlamlaştırmak için aynı şekilde bireysel özgürlükler, eşitlik, demokrasi ve ifade ve basın özgürlüklerinde yoğun bir şekilde bahsetmiştir. Kapitalizmin bütün kültürleri tehdit eden hegomonik küreselleşmesine tepki olarak onların insanlara vaad ettiklerinin aynalarını savunarak muhalefet geliştiren bir karşı duruşun önemli ses getirdiğini görüyoruz. Bu nedenle Roy'un ifadesi ile fundamentalizm kapitalizmin öncülüğünde gerçekleşen küreselleşmenin bir ürünü olduğunu savunabiliriz (Roy 2004: 25). Çünkü modernite kadim kültürlerin kendi özel kültürel geçmişlerini göz ardı ederek onları menfaatleri doğrultusunda uluslararası tek bir dinsel kimliğinin tesis edilmesi için Batının hizmetinde kabul etti. Ancak bu tez herkes tarafından kabul göremezdi. Çünkü oluşturulacak bir kültür için öncelikle değerlerin toplumun fertleri tarafından fikir birliği ve uzlaşısı ile kabul görmesi gerekmektedir (Fichter 2002). Bu nedenle Batının sömürgeci geleneği dolayısıyla Müslümanlar tarafından genel kabule matuf bir tarafı olmadı. Bu durumun bir tepkisi olarak seküler ve kapitalist anlayış Müslümanlar tarafında bir dirençle karşılaştı. İlk başlarda çok etkin olmayan bu karşı duruş son dönemlerde giderek kuvvetli bir ses tonuyla eleştirilerini bütün dünyaya ulaştırmaya başladı. Kapitalizmin ilkeleri onlara karşı fikirselsel bir silah olarak kullanan müslümanlar bu defa onların basın ve yayın ajanlarını etkin bir şekilde kullanmaya başlamışlardı. Daha sonra "küresel kapitalizm" in karşısında "küresel terör" ifadesinin politik arenada dillere pelesenk olduğunu gözlemledik. Köresel terör kavramı söz konusu olduğunda bağlamın dini ve sosyolojik olandan ayrışarak daha çok ekonomik, politik ve istihbari bir yöne kaydığını düşünebiliriz. Zira modern kapitalizmin eski rakiplerine karşı üstün gelmesinin ardından Asya'nın ekonomik atılımı ve Müslümanların büyük oranda İslam'ı kurtuluş olarak görme yönelimlerine (Huntington 1993) karşı

kendisini revize ederek yeni bir politika belirlemesine neden olmuştur. Daha önce sosyalizme karşı ittifak yapılan Müslümanlar sosyalizmin tehdit olmaktan çıkmasıyla yeni politikada baş aktörlerden olacaktı. Kalabalık nüfusuyla Çin ekonomik bir tehdit olarak görülse de enerji kaynaklarının müslüman ülkelerin ellerinde bulunuyor olması bütün dikkatleri onların üzerinde yoğunlaşmasına sebep olmuştu. Dolayısıyla aslında yaşanan savaş Huntington'un temellendirmeye çalıştığı medeniyetler ve kültürlerin çatışmasından ziyade kapitalizmin İslam ile vereceği savaştır. Zira Swedberg'in de ifade ettiği gibi kapitalist toplumlarda ekonomik alanla dinsel alan bir mücadele verir. Bunun sebebi kapitalist sistemin uygulamak istediği ekonomik politikalar din kurallarıyla uyum sağlamıyor olmasıdır (1998: 133). Ancak elindeki imkan ve araçların çok daha fazla olması nedeniyle kapitalist sistemin diğerlerine dayattığı küresel uygulamalar karşı tarafın daha da radikalleşmesine vesile oldu. Gelişen teknoloji ile birlikte haberleşme ve iletişim araçlarının da yardımıyla kapitalizm ve küreselleşme karşıtları, rakiplerinin yöntemleri ile mücadele ederek önemli bir yol kat ettiler.

Huntington'un medeniyetler arası çatışma olarak öngördüğü mücadele aslında kapitalizm ile diğer kültürler arasında geçmekteydi. En büyük tehdit olarak da İslam medeniyeti olduğu için mücadelenin ekonomik bir sistemden ziyade dini ve kültürel bir alana kaydırılması gerekmektedir. Çünkü insanların maddi ve manevi değerlerini bu mücadeleye gönüllü bir şekilde sevk edebilmesi için geçmişten günümüze kadar en etkili motivasyon olduğundan şüphe edilmeyen din ve kültürler üzerinden hareket edilmeliydi. Bu yüzden kapitalizmin özendirdiği Amerikan Rüyası olan modern kapitalist yaşam tarzı dini bir kimliğe büründürülmesi gerekmektedir. Aslında kapitalizmin yeşerdiği ilkelerle uyumlayacak şekilde dinsel içeriğe yoğunluk verilmeliydi. Hıristiyan inancını dahi seküler bir anlayışla sadece şekil ve sembollere indirgeyen "sivil din" (Kaval 2014b) ilginç bir şekilde din temelli savaş retorikleri ile yeni bir dönemin işaretlerini vermeye başladı. Örneğin Başkan Bush 11 Eylül saldırılarından beş gün sonra Amerikan toplumuna karşı günahkarların, masum insanlara karşı yapmış oldukları barbarca saldırının ne anlama geldiği bildiğini söylemiştir. Hatta Amerikan halkında artık bunu anladığını ve terörizme karşı verecekleri mücadeleyi Haçlı Seferi olarak tanımlamıştı. Kapitalizmin dünyadaki tek karşı konulamaz gücünün başında olan bir kişinin Haçlı Seferini yeni bir savaş için referans alıyor olması başlı başına önemli bir söylemdir. Elbette siyasal olarak bu söylem üzerine çok farklı yorumlar getirilebilir. Biz siyasal konulardan ziyade dinler tarihi açısından baktığımızda Haçlı Seferlerinin herhangi bir dini terör örgütüne karşı değil de Müslümanlara karşı yapıldığını düşündüğümüzde bu ifadenin gösterilen amaçla birebir örtüşmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Başkan Bush'un bu ifadesi Müslümanlardan çok seküler Hıristiyan dünyaya ve Amerikan halkına hitaben söylediğini düşündüğümüzde mananın daha farklı anlaşılacağı kesindir. Konuyu ele alan uzmanlar tarafından terörle mücadele olarak ifade edilen bu savaş Müslümanların düşman olarak görülmesi üzerine yükselmişti (Kundnani 2007). Böylece kapitalizmin devam edebilmesi için en büyük engel olan müslüman toplumların karşısında pozisyonun alınması sağlanmıştır. Başkan Bush benzer bir dini söylemi Irak Savaşı öncesi de kullanmıştı. Ocak 2005'de Saddam yönetimini kast ederek Tanrı'nın, kendisine Irak'taki tiranlığa son verilmesini emrettiğini söylemiştir. İslam coğrafyasında başlayacak olan savaşın dinsel bir kimliğe büründürme çabasına rağmen Müslümanların büyük çoğunluğu bu savaşın uhrevi nedenlerden kaynaklanmadığı iyi biliyordu. Çünkü özü korunmuş bir din olan İslam, eşrefi mâhluk olan insanın bir takım hırslar yüzünden savaş gibi yıkıcı eyleme maruz bırakılmasına izin vermez.

Cihad, Terörizm ve Kapitalizm

Göklerin, yerin ve dağların yüklenmekten çekindiği emaneti üstlenerek (Ahzab, 33/71) yeryüzünün halifesi olan insan, (Bakara, 2/30) en güzel biçimde yaratılmıştır (Tin, 95/4). Mükemmel olarak yaratılan insan övülen yaratılışı ve vasıfları yanında kötülüğü emreden ve ona yönelten güdülere sahiptir (Yusuf, 12/53). Dualist bir niteliğe sahip insanoğlu yönetme arzusu ile zalimce ve hırsları yüzünden cahilde hareket edebilir (Ahzab, 33/31). İnsanoğlunun çift yönlü yapısının bir sonucu olarak dünyada iyi ve kötünün mücadelesi de insanın eylemleri üzerinden sürüp gitmektedir. İnsanlar, iyi ve güzel olandan yana olmak üzere sebat edemedikleri için sık sık peygamberler gönderilmiştir. Peygamberler, gönderildikleri toplumlara sadece ibadetler ile dinin metafizik boyutuyla mistik tecrübeler yaşantılması için gönderilmemiştir. Dini duygulanımın yanında insanların nasıl amel etmeleri gerektiğini de bildirerek dünya ile ahiret dengesinin nasıl sağlanacağını da açıklamışlardır.

Peygamberlerin tebliğ sırasında en çok direnç ile karşılaştıkları kesimin o toplumun önde gelen güç ve imkan sahipleri olmuştur (A'râf, 7/66, 75, 76, 88, 90). Peygamberle alay etmişler, (Mâide, 6/10) onları yalanmışlar (Mâide, 6/34), bildirdiklerine evvelkilerin masalları demişlerdir (Mâide, 6/25). Hz. Musa, Firavun'a yeni bir dini tebliğ ettiğinde ve mucize gösterdiğinde Firavun kavminin ileri gelenleri: "Şüphesiz bu adam (Hz. Musa) usta bir sihirbazdır" (A'râf, 7/109) dediler. Gerekçe olarak da Firavun'a "sizi yerinizden çıkarmak istiyor." (A'râf, 7/110) iddiası ileri sürdüler. Çünkü Firavun'un yönettiği ülkede onlar da Firavun'un yakın çevresinde buldukları ve onun destekçileri oldukları için Firavun'a karşı tehdit olan herhangi bir şey onların çıkarlarına da zarar veriyordu. Dolayısıyla Firavun'a karşı ortaya çıkan bu olası

tehdide karşı ondan önce kendi çıkarlarını koruma içgüdüğü ile Firavun'un sahip olduklarının elinden alınarak ülkesinin elinden çıkarılacağını ileri sürdüler.

Hz. Peygamber'de Mekke'de tebliğ'e başladığında en büyük tepkiyi Mekke'nin ileri gelenlerinden görmüştü. Onların güvenilen bir kişi olduğunu çok iyi bildikleri Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği dinin muhtevası onların kurmuş oldukları ve liderliğini yaptıkları sistem için tehdit olduğundan dolayı bu denli tepki vermişlerdir. Daha önceki ümmetlerinde bu doğrultu tavır sergilemiş olmalarından dolayı Allah (c.c.) "Dinlerini oyun ve eğlence edinenleri ve dünya hayatı kendilerini aldatmış olanları bırak" (Enâm, 6/70) buyurur. Bu ayet geçmişte helak olunan kavimleri hatırlattığı gibi yakın tarihten Yahudi (Bakara, 2/75) ve Hıristiyanların dinlerini insani müdahalelerle nasıl değiştirdiklerini anımsatır (Kaval 2014b: 35-36).

Yukarıda değindiğimiz ayetler ile Allah (c.c.), insanoğlunun dünyaya ve dine nasıl bir perspektifle bakabileceğini bildirmiştir. Diğer dinler gibi tahrifata uğramaması içinde birden çok kontrol mekanizmaları ile Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'in korunmasını sağlamıştır. Bu nedenden dolayı Müslümanlar, kapitalist sistem karşısında en büyük engel olarak durmaktadır. Bugün hakim anlayış olan kapitalizmin içerisinden doğduğu rasyonalizm insanlar tarafından yazılan İncil'i bile yeni düzen adına bir engel olarak görmüş onu tekrar şekillendirerek Tanrısı akıl ve bilim olan bir din haline getirmişdiler. Ancak Hegel ve Durkeim gibi dine inanmayan aydınlarında kabul ettiği dinin, insanlar ve toplumlar için önemli bir olması nedeniyle dinin sınırla bir alanda varlığını devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle Hegel özünü yitirdiğine inandığı Hıristiyanlığın toplumsal işlevi olması nedeniyle sınırlı olsa varlığını sürdürmesine olumlu bakmıştır (Şahin 2001). Aynı şekilde Durkeim'de toplum için dinin önemine vurgu yapmış hatta toplumu dini yaratan güç olarak tarif etmiştir (Durkeim 1915).

Batının fikir ve ruh dünyasında din Hz. İsa'dan sonra insani bir müdahalelere maruz kalan Hıristiyanlık için Aydınlanma döneminde devam eden bu anlayış rasyonalizm ile kendini değiştiren durumlara uyarlamayı bilmiştir. Liberalizm ve modern kapitalizm ile dinin yeniden uyumlu bir kıvama getirilme çabası ile sekülerizm ortaya çıkmıştır. Sekülerizm aslında dinsizlik değil rasyonelitenin insan, toplum ve sistem için uygun gördüğü dinsel yaklaşımın adıdır. Bu çaba da Enâm Suresi'nde bildirilen "dünya hayatı için dinlerini oyun ve eğlence" yapanlar ifadesine karşılık gelmektedir. Duruma göre uyarlanan din algısı dünyalık menfaatlerin elden gitmemesi çabasıyla başla bir şey değildir. Seküler ve kapitalist güçlerin bugün dinsel argümanları kullanarak güç odaklarını ellerinde tutmaya çalıştıkları, bunu yaparken de ciddi çelişkilere düştüklerini yukarıda ele almıştık. Rasyonel aklın temellerin attığı bugünün dünya düzeninde dini sınırlandırma gayretleri kendi coğrafyalarında başarılı olsada özellikle müslüman coğrafyasında beklendiği kadar kabul görmemiştir. Bu nedenle yeni durumlara uyum sağlama yeteneği ile dini tekrar kullanarak güçlerinin devamını sağlamaya yöneldiklerini görüyoruz. Bu doğrultuda bu defa dini referanslara başvurarak kazanılmaya çalışılan mücadele Haçlı Seferleri olarak nitelendirilip radikal İslamcı örgütlere karşı verilen Kutsal bir mücadele olarak gösterildi. Yeni bir ulus oluşturulurken dini ve etnik bütün farklılıkların milli aidiyetlerin gerisinde bırakıldığı yeni yönetin anlayışında Müslümanlar ya onların oluşturmuş olduğu dine uygun yaşayacak ya da terörist olmak durumunda kalacaklardı. Bütün dayatmaların asıl nedeni de dini değil aslında gücün elden gitmemesi adınaydı.

Dini özü onlar için çok önemli olmasa da toplum psikoloji ve kader ortaklığı için en önemli gizemli güç olması nedeniyle savaşın dini bir içeriğe sahip olması gerekiyordu. Bu yüzden Haçlı Seferleri basit ama etkili bir slogan oldu. İslam ile bağdaştılamayacak şekilde Amerika'nın merkezlerinde çok etkisi yaratacak saldırılarda binlerce masumun öldürülmesi eylem olarak da bunu destekleyecekti. Bu saldırıyı ardından Afganistan, Irak, Libya, Suriye'de milyonlarca insan kutsala hizmet eden savaşlarla iyi- kötü mücadelesi adına makul görülebilecekti. Ancak bütün dünyanın gözden kaçırdığı şey Müslümanların hemen hepsinin masumları hedef alan radikal örgütlerin saldırılarını tasvip etmemeleri olmuştur.

Öncelikle günümüzde yaşanan önemli siyasi ve güvenlik sorunlarına yol açan terörün İslam ile çeşitli bağlamlarda ilişkilendirilmesi zannedildiğinin aksine sorunun çözümüne hizmet etmemektedir. Çünkü Müslüman coğrafyasında uzun yıllardır sürüp giden sorunlar nedeniyle modernizm karşısında kimlik sorunu yaşayan özellikle gençler üzerinde radikal akımlar etkili olmuşlardır (Waardenburg 2002). Birde buna terörle mücadele adına müslüman kimliğinin düşmanmış gibi muamele edilmesi (Abbas 2005) eklendiğinde tepkisel olarak radikalizm artacaktır, ki öyle de oldu. Modern kapitalizm karşısında ezilen ve kaybeden olduğunu düşünen eğitilmiş ve iletişim becerisi yüksek genç nesil tepkini artık daha yüksek perdeden vermeye başladı. Kaldığı Arap devletleri dışında yaşamını Batılı ülkelerde sürdüren müslüman gençler arasında radikal bir yönelimin olduğu bilinmektedir. Özellikle Amerika'nın kendi çıkarlarının sürdürülebilirliği için kontrol altında tutmaya gayret ettiği petrol kaynakları uğruna kötü ve baskıcı yönetimleri desteklemesi Arap ülkelerindeki çoğu müslümanın Amerika'dan nefret etmesine yol açmıştı (Chomsky 2003: 86). Birikmiş bu tepki dolayısıyla Arap Baharı kısa sürede önemli bir etki uyandırdı. Arap baharının sadece dini saiklerle gerçekleşmemiş ve farklı görüşten kitlelerin adalet, eşitlik ve özgürlük için destek vermiş olması önemlidir. Batı dünyasının özellikle halkın, Müslüman dünyasının yıllardır yaşamış

olduğu sorunlara dair bilgisizliği 11 Eylül saldırısı ile gündeme gelen İslam'ın kendileri için tehdit olduğuna herhangi bir analize ihtiyaç duymadan inanmalarını sağlamıştı. Bu yüzden 11 Eylül'den sonra Amerikan basınının cihad ile ilgili olarak çok yoğun haberler yapması müslüman olmayanlar üzerinde çok olumsuz bir algıya yol açarak İslam'a karşı büyük bir korku ve nefret uyandırdı (Dirk 2005: 223). İslam literatüründe çok geniş bir anlamı olan cihad kolayca sadece Gayr-i Müslimlere karşı verilen Kutsal Savaş olarak gösterilerek, terör saldırılarının aslında bu amaca hizmet eden olaylar olduğu algısı şuurulara işlendi. Yukarıda da değinildiği gibi Başkan Bush'un Haçlı Seferi tanımlaması da İslam'ın cihad idealine karşı Hıristiyan dünyanın haçlı ittifakını çağrıştırarak mücadelenin kodlarını oluşturmuştur. Amerikanın ticari çıkarlarını muhafaza etmek için uluslararası terör ağlarının sponsorluğunu yapıyor olmasını da dikkate alırsak eğer arkaplanda neler olduğunu tahmin etmek zor değildir (Mitchell 2002: 4-5). Daha önce en büyük rakibi olan Sovyet Rusya'ya karşı eğitim ve mali destek verdiği kişiler Amerika'nın merkezlerinde şaşırtıcı bir şekilde sansasyonel saldırılar gerçekleştirebilmişti. Bu saldırılar daha sonra İslam'a mal edilmiş ve yeni hedef olarak İslam, Batılı toplumlara işaret edilmişti. Chomsky'nin açıkça ifade ettiği gibi Amerika'nın çıkarları uğruna, Müslüman halka rağmen desteklediği yönetimlere karşı olan haklı tepkileri (2003: 87) artık çok da bir anlam ifade edemezdi. Zira bütün sorunların kaynağı İslam'ın cihad anlayışından kaynaklanmaktaydı. Artık bu ana hedefi yok etmek için gerekenler ivedi bir şekilde yapılmalıydı. Medya ile de halk kitleleri buna inandırıldığı için detaylarla da zaman kaybedilmemeliydi. Zaten kısa bir süre sonra Arap devletlerinde önemli siyasi, askeri ve toplumsal olaylar baş gösterdi. Batının din savaşı olarak zannettiği aslında güç savaşından başka bir şey değildi. Öte taraftan bir süre sonra Müslümanların daha büyük acılar yaşıyor olmaları onların da modern Batı karşısında daha kindar hale sokuyordu. Asıl tehlikeli olanda buydu. Çünkü iki tarafında dini kaynaklara refere edeceği bir savaş asıl aktör olan kapitalizmin işine yarıyordu. Tam da burada "dünya menfaati için dinleri oyun ve eğlence edinenler" ifadesi tekrar aklımıza geliyor. İnsanların mallarını ve canlarını din gibi büyük bir ideal uğruna kolayca gözden çıkabeceği psikolojik altyapısı tarih sahnesinde tekrar yerini aldı.

Dinin, siyasiler tarafından geçmişten beri kullanıldığı hakikatine karşı inananların her zaman dikkatli olmaları gerekmektedir. Böyle büyük bir yanılsa düşmemek için öncelikle toplumun her bir ferдинin kendi dinini çok iyi bilmesi, insanın ve dinlerin yaratılış hakikatlerine dair vicdani bir iç sese kulak vermesi gerekmektedir. Bugün yaşadığımız dini temelli olduğu imajı verilmeye çalışılan savaşın çözümünde siyasi ve ekonomik düşüncelerin yanında hatta onlardan baskın şekilde sağlıklı ve doğru bir din anlayışı ve yaşantısından geçtiği kanaatindeyiz.

İslam'da Cihad Misyonu

Allah (c.c.), zulüm ve baskının adam öldürmekten daha büyük günah olduğunu belirttiikten sonra inananların güçleri yettiğince Müslümanları dinlerinden döndürünceye kadar onlarla savaşmaya devam edeceklerini bildirir (Bakara, 2/217). Uzun olan bu âyette zulüm ve baskının, insan öldürmekten daha kötü olduğunun buyrulması günümüz toplumlarının zulüm ve baskılar yüzünden düşülen fitnenin psikolojik ve sosyolojik olarak ne derece yıkıcı olduğunu daha iyi anlıyoruz. Diğer bir husus olan başta Hz. Peygamber dönemi olmak üzere zulüm ve baskının dışında Müslümanların sadece Rabbimiz tek olan Allah'tır demeleri yüzünden savaşla karşı karşıya kalacakları bildirilmiştir. Hakikaten de Hz. Peygamber risalet döneminde âyette belirtildiği üzere bir mücadele vermiştir. Özellikle Mekke döneminde aşağılanma, alay edilme, hakaret, tecrit, boykota maruz bırakılma ve suikaste kadar her türlü baskı ve zulme maruz bırakılmıştır. Sahabeler içerisinde en büyük işkenceyi gören ve işkencelerin vücudunda oluşturduğu derin yaraların ömrünün sonuna kadar zaman zaman tekrar ihtihaplandığı Habbab bin Eret (r.a.) o dönemde yaşadıklarının ne derece ağır olduğunu görmemiz açısından Hz. Peygamber ile arasında geçen şu konuşmayı anlatır: "Efendimiz Kâbe'nin duvarının önünde, abasının üstüne oturmuş gölgeleniyordu. O'na Müslümanların uğradığı eziyetlerden şikayetlenerek;

-'Ya Rasulallah, bize dua etmeyecek misiniz, Allah'tan yardım dilemeyecek misiniz?' dedik. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki;

-'Sizden önceki milletler Hakka inananları tutar, yere gömerler, başını testere ile biçerler, cesedini demir taraklarla tararlardı da adamlar yine de davalarından vazgeçmezlerdi. Allah (c.c.) bu davayı öyle muzaffer kılacaktır ki, bir yolcu San'a'dan atına binecek, Hadramut'a kadar gelecek de, Allah'tan başka kimseden korkmayacak. Fakat siz acele ediyorsunuz.' (Buhari, Cihad 7)

Müslümanlar için her konuda üsvei hasene olan Hz. Peygamber'in yaşanan zulüme karşı sabrı telkin etmesi çok önemlidir. Sadece farklı bir inanca sahip oldukları için zulme uğrayan Müslümanların sayıca az oldukları halde dahi savaşma cesaretine sahip olmalarına rağmen onlara savaşma izni verilmemiştir. Artan şiddet ve baskı sonucu Allah (c.c.) yolunda hicret edilmesi bildirilmiştir (Nisâ, 4/100). Hicretten sonra da Müslümanların Mekkeli müşrike ve Medineli Yahudilerin zulüm ve sayısız entrikalarına maruz kalmışlardır. Ki Hz. Peygamber Medineli Yahudilerle birlikte yaşama kültürünün olumlu yönde gelişip devam etmesi için

kurumsal bir adım olarak Medine Sözleşmesini yapmıştı. Ancak bütün sabır ve potizif teşebbüslere rağmen ümmetin sosyal dokusuna zarar vermekten başka bir niyeti olmayan ve kendilerinden olmayanlara yaşama hakkı tanımayanlara karşı Allah (c.c.): “Sizinle savaşanlara karşı Allah (c.c.) yolunda siz de savaşın. Ancak aşırı gitmeyin. Çünkü Allah aşırı gidenleri sevmez.” (Bakara, 2/190) buyurur. İslam ulemasının çoğunluğu tarafından savaşa izin verildiği kabul edilen bu âyet başlı başına Müslümanların cihad gerekçesi ve yöntemi olarak bir mihenk taşıdır. Âyette geçen “Allah yolunda” ifadesi savaşın asıl gayesini, “sizinle savaşanlara karşı” ifadesi savaşın gerekçesi ve düşmanı, “aşırı gitmeyin” ifadesi de yöntem ve tarzını belirlemektedir. Bu manada evvela müslümanın savaşı, dünyanın nimetlerine ve güce sahip olma motivasyonu ile değil Allah yolunda olmak zorunda. Dolayısıyla bu âyettenden anlaşılacağı gibi Müslümanların savaş izni ve amacı Allah’a bağlıdır, insanların kendilerince ürettikleri bir takım gerekçelere bağlanamaz. Bu yüzden Hz. Peygamber, dini önderliğ yanında siyasi lider ve komutan olmasına rağmen savaş karını alma inisiyatifi gösterememiş, âyeti beklemiştir. Diğer bir husus ise kimlerle savaşılacağı konusunda âyet bizlere ışık tutmaktadır. Müslümanlarla savaşanlara karşı savaş izni verilmiştir. Bu savaşta da aşırıya gidilmemesi, yani savaştan başka yollar varsa onların denenmesi aksi halde savaş kaçınılmaz ise çocuklara, din adamlarına, yaşlılara, kadınlara, sivillere, aman dileyene, hayvana, ağaca, ekine vb. zarar verilmemesi, esire iyi davranılması (İnsan, 76/8-9), ölüye işkenceyi ve yağmalamayı yasaklanmıştır (Tirmizî, Siyer, 48, Cihâd, 14; Müslim, Cihâd, 2; Ebû Dâvûd, Cihâd, 82; İbn Mâce, Cihâd, 38; Dârimî, Siyer, 5; Mâlik, Cihâd, 11; Ahmed b. Hanbel, I, 300; IV, 240; V, 358).

Bazı âlimlere göre ise savaşa izin veren ilk âyet şudur “Kendilerine savaş açılan Müslümanlara, zulme uğramaları sebebiyle cihad için verildi. Şüphe yok ki Allah’ın onlara yardım etmeye gücü yeter.” (Hacc, 22/39) Bu âyette de büyük sıkıntılara maruz kalan Müslümanlar için savaşın gerekçesi ve düşman açıkça bildirilmiştir. Hz. Peygamber dönemine bakıldığında yapılan bütün savaşların savunma amaçlı, ümmetin içine sokulmak istenen harici fitnelerin bertaraf edilmesine yönelik son çare olarak başvurulduğu görülür. Bu tarihi gerçeğe rağmen birçok gayr-i Müslim, şiddet ve fanatizmin sembolü, kafirlere karşı cihadı kutsal bir savaş olarak benimsemiş bir İslam anlayışına sahiptir (Roy 1987: 35-39). Ancak görüldüğü üzere Müslümanların savaş izni dahi Allah (c.c.) tarafından verilmiştir. Bugünün dünyasında savaş gibi çok sayıda insanın ölümüne neden olacak bir kararın ardında egoistçe gerekçelerin olduğu artık bilenen bir gerçektir. İslam’ı tam anlamıyla içselleştirmiş her müslüman bütün işlerinde Allah (c.c.) rızasına uygun bir teslimiyet içerisinde olmuş, çeşitli beklentilerle etkili ve güç sahibi insanların arzularının güdümünde bir hayat benimsememiştir (Al-Faruqi 1986: 63-68).

Savaşın kaçınılmaz olduğu durumda bile müslümanların asıl amacının öldürmek olmadığını görüyoruz. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı’nda müşrikler karşı karşıya gelinmeden hemen önce sahabeye biraz sonra savaşacakları ordu içerisinde kendilerinin istekli olmamalarına rağmen çevrenin baskıları ile savaşa zorlananlar olabileceği, geçmişte kendilerine iyilikleri dokunmuş kişilerin elverdiği ölçüde korunmaları yönünde tavsiyede bulunmuştur (İbn Hişâm 1994: 550). Hz. Peygamber’in bu vefa örneği aynı zamanda o günün toplumunun psiko-sosyal yapısını ne kadar iyi bildiğinin işaretidir. Hz. Peygamber’in her konuda insana ve topluma uygun olanın yerleşmesi ve yaşantılanması için tesis ettiği sosyal düzenleme sayesinde sağlığında kurduğu devlet onun vefatından çeyrek asır sonra Arabistan dışında İran, Irak, Suriye, Afgansitan, Mısır, Ürdün, Filistin, Lübnan, Sudan, Yemen, Libya, Tunus ve Anadolu’nun bir kısmına hükmetmiştir (Al- Azami 1996: 9). Dünya tarihinde bu kadar kısa süre içerisinde bu denli bir büyümenin az rastlanır olduğunu kabul etmekle birlikte bu başarının ardında sosyal ve kültürel bir birikimin olduğunu da kabul etmek durumundayız. Hz. Peygamber örneğinden sonra İslam tarihinde büyük İslam devletlerini kuran Türklerin de üç kıtada İslam’ın bayraktarlığını yaptığı dönemlerde İslam’ın özünde var olan hoşgörü anlayışı ile çok farklı inanca ve etnik yapıya sahip halklarla ortak yaşam anlayışı içerisinde uzun yıllar birlikte yaşadıklarını görüyoruz. Zira onlar, İslam’ın Allah ile insanlık arasında tesis edilebilecek ideal bir kurallar bütün olduğunu (Nyazee 1945) pratikte de benimsemişlerdi.

Günümüzde neredeyse terörle eş tutulan cihad kavramının gayr-i Müslimlerlerden çok Müslümanların anlamlandırılması öncelikle itikad ve eylemsellikleri açısından önemlidir. Zira Müslümanları anlamakta güçlük çeken diğer inanç grupları ve kültürler İslam’ın cihad kavramını sadece dinsel orijinli bir savaşa indirmediği için Müslümanlarda kendilerini savunma adına karşı tarafın odaklandığı bağlamda savunma geliştirme alternatifsizliği hissine kapılabilir. Böyle bir handikapa düşmemek için Müslümanların cihadın çok yönlü bir misyona sahip olduğunun bilincinde olması gerekmektedir. Aksi şuan kapitalist sistemin hedef olarak gösterdiği cihad retoriğine hizmet etmek olacaktır. İstenenin de bu olmasının yanında asıl sorun savaşta bile Allah’ın hükümlerine tabi olması gereken müslümanın meşru şekilde mücadeleden koparak günaha girebilme tehlikesidir. Bu nedenle cihad kavramının ne anlama geldiğinin iyi bilinmesi gerekmektedir.

Ce-he-de kökünde gelen cihad her türlü çabayı sarf etmek ve üstün gayret göstermek anlamına gelir (Ezheri, VI: 37-38). Sadece savaş ile sınırlandırılmayacak bir manaya sahip olduğu net bir şekilde anlaşılan

cihad, Allah yolundaki her türlü gayret ve çabayı işaret etmektedir. Bu nedenle cihadı, İslam'ın yaşanması, yüceltilmesi, güzelliğinin ve doğruluğunun yayılması için her alanda çalışmak ve her türlü imkanı sonuna kadar seferber etmektir (İbn Manzur 1955: III, 133-134). Her türlü mücadeleyi kast eden anlamıyla cihad dinamik bir işleve sahip olduğundan geçmiş müslüman toplumlarında güzel örneklerin bol olduğu reaksiyonlar verilmiştir (Abedi and Legenhausen 1986).

Kur'an-ı Kerim'de canlarıyla ve mallarıyla cihad edenler övülmüştür (Nisa,4/95, Tevbe, 9/22, 41). Allah, kendi yolunda cihad edenleri mükafatlandıracağını vaad eder (Hadid, 57/7, 10,11; Tevbe, 9/121; Enfal Suresi, 8/60). Onlara Allah katında büyük dereceler vardır (Tevbe, 9/22), geçmiş günahları bağışlanır, zemininden ırmaklar akan cennetlere yerleştirilirler (Saf, 61/10-13). Aynı şekilde Hz. Peygamber'de hadis-i şeriflerinde cihad edenleri insanların en efdali olduğunu (Buhari, cihad 2; Müslim, İmâret 122), iki deve sağımı arasında geçen süre kadar bile savaşanlara cennetin vacib olacağını buyurur (Tirmizi, Fedâil'î Cihad, 21; Ebu Davud, Cihâd 42; İbn Mâcs, Cihâd 15). Allah yolunda savaşırken mücahidin karnında yutulmuş olan (Ebu Davud, Cihad 11; Nesâî, Cihad 8; İbnu Mâce, Cihad 9) ya da üzerine yapışan toz ile cehennem ateşi ve dumanı bir araya gelmez (Tirmizi, Fedâil'î Cihad, 8).

Cihadın geniş bir anlamı olduğu gösteren hadislerden bazılarında anne ve babaya hizmetin (Buhâri, Cihâd 138; Müslim, Birr 5; Dârimî, Cihâd 31 ; Nesâî, Cihâd 5), dullar ve miskinlere yardımın (Buhâri, Nefekât 1; Müslim, Zühd 41; Tirmizî, Birr 44; Nesâî, Zekât 78), gazaya gidenin geride bıraktığı aile efradını himaye etmenin (Buhari, Cihad 38) ve ilim için yola çıkanın dönünceye kadar Allah (c.c.) yolunda cihad olduğu bildirilmiştir (Tirmizi, İlim 2). Çok yönlü bu cihad anlayışının bir tezahürü olarak dönemlerden itibaren müslüman toplumlarında darda olanların bütün ihtiyaçlarını karşılayacak sosyal hizmet kurumlarının varlığına rastlarız. Örneğin Nâsır Lidinillah'ın (566-575) tesis ettiği fütüvvet teşkilatı cihad için gerekli olan mertliğin yanında cömertlik ve fedakarlık temel vasıflardan biridir (Cebecioğlu 2004: 220). İlk başta küçük ve bireysel olarak görülen bu hizmetlerin dokuzuncu asırdan itibaren sanat ve ticari hayat yön veren etkili bir sistem geldiğini görüyoruz (Kazıcı 1988: 540). Müslüman coğrafyasına yayılan, sosyal ve ekonomik hayatın temelini oluşturan fütüvvetin, cömertlik, kahramanlık, misafirperverlik yönleri tasavvufi bir boyut katılmak suretiyle derinlik kazandırıldığı görülür (Gölpınarlı 1952). Fütüvvet teşkilatının devamı olarak Osmanlı döneminde büyük hizmetleri olan Ahiliğin sosyal ve ekonomik hayatı dini ve tasavvufi bir neşve ile düzene sokup, kardeşliğin pekişmesinin yanında devletin bir çok hizmetine katkı sunduklarını biliyoruz (Bayram 1981). Cihad'ın sadece kılıçla yapılmadığının, Allah'ın hoşnudluğunu kazanmak için onun yarattığı insana yapılan hizmetlerinde cihad kapsamında olduğunu bilen Müslümanlar camiler, medreseler, köprüler, yollar, su depoları, hastaneler, kervansaraylar ve birçok hizmet kolu olan binlerce vakıflar kurarak dış düşmanlarla mücadelenin lojistik ve psikolojik güç motoru olan kendi toplumunda silahlı mücadeleyi beslemişlerdir. Aslında bütün bu hizmetler cihad için hazırlık yapılması emridildiği âyetten (Enfâl, 8/60) de anlaşılacağı üzere düşmanı için caydırıcı birer unsur olabilecektir. Zira cihadı Allah'ın rızası ve insanlığın huzuru için her alana yayan ve o doğrultuda hizmetler üreten bir toplum kendisine karşı kötü niyeti olanlara karşı birçok konuda ilerleme sağlayacağı için belki de savaşın çıkmamasına en büyük engel olarak görülebilecektir. Günümüz dünyasında cihadı sadece savaş olarak algılayan toplulukların bırakın bilim ve teknoloji üretmeyi, ki savaştıkları silahları, kullandıkları ulaşım ve bilişim araçları kendi mamülleri değil, diğer müslüman kardeşleriyle aralarında itikadi ayrılıklar bulunmamaktadır. Bugün aktif savaş halinde olan ve bir süre birlikte yana yana savaşan grupların ayrıldıkları ve birbirlerini inanç üzerinden itham ettiklerini görüyoruz. Müslümanlar yeterli hazırlığı yapmadıkları için inanmayanlara karşı herhangi bir caydırıcıkları olmadıkları yüzünden bir yönüyle de savaşın engellenmesinin de önünü kapamış oluyorlar. Savaşın önünü alabilecek bireysel, toplumsal, bilimsel, ekonomik ve askeri tedbirleri en başından almak zorunda olan Müslümanlar bu durumun bir sonucu olarak bırakın inanmayanları savaştan caydırmayı kendi içerisindeki sorunlarla baş edemez hale gelmiştir.

Batıda oluşmuş yanlış cihad kavramı barbar bir İslam algısının temelini oluşturur. İslam'ın kılıç zoru ile insanları Müslümanlaştırdığı iddiası öncelikle imanun bir kalp ve gönül işi olduğu gerçeğine tezdattır. Bu anlamda Kur'an-ı Kerim açık bir biçimde dinde zorlama yapılamacağını bildirmiştir (Bakara, 2/256). İmtihan vesile olan insanın tercihlerinin gözardı edilmesi söz konusu değildir. O nedenle insanı yaratan Allah (c.c.), gücü yettiği halde zorla insanları iman ettirmediğini bildirir: "Eğer Rabbin dileyseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi elbette topyekün iman ederlerdi. Böyle iken sen mi mü'min olsunlar diye, insanları zorlayacaksın? (Yûnus, 10/99) Bu inanç akidesinin dışında ilk dönemlerden beri zımmi hukukunun müslüman devletlerde uygulanmış olması tarihsel gerçeği Batının iddiasının yersiz olduğunu ıspatıdır.

Kur'an-ı Kerim'de gayr-i Müslimlerle anlaşmalar yapılabileceği ve yapılan anlaşmalara sadık kalınmasının emredildiği okuyoruz (Tevbe, 9/4, 7). Anlaşmayı bozanlara karşı da fitnenin ortadan kalması için mücadele verilmesi emredilir (Enfâl, 8/56-58; Tevbe, 9/2, 13). İslam, savaşa "Rabbimiz Allah'tır" dedikleri için yurtlarında çakarılmış, baskı ve zulme uğrayanların Müslümanların kendilerini savunma

amacıyla izin vermiştir (Hacc, 22/39, 40). Dinleri hususunda Müslümanlarla savaşmamış olanlara karşı iyi muamele etmelerini ve adil davranmalarını ister; "Allah, sizi, din konusunda sizinle savaşmamış, sizi yurtlarınızdan da çıkarmamış kimselere iyilik etmekten, onlara adil davranmaktan men etmez. Şüphesiz Allah, adil davrananları sever." (Mümeşine, 60/8). Bir başka âyette de "İçlerinden zulmedenler hariç, kitap ehli ile ancak en güzel bir yolla mücadele edin...(Ankebüt, 29/46) buyrulmaktadır. Bu âyet ışığında günümüz dünyasında Haçlı Seferi sloganıyla hedef yapılan Müslümanların bilimin yanında günümüz dünyasının insan onuru ve doğanın korunması adına güzel ve doğru olan bütün düşünce ve eylemleri benimseyerek Hakk adına mücadele vermesi gerektiğini düşünebiliriz. Aksi halde sadece son aşama olan silahlı mücadelenin çözüm olduğunu düşüncesi bugünün dünyasında korku ve daha büyük tepkilere yol açacaktır.

Fiili savaşı emreden ve kaçılması halinde büyük günah işleneceğini bildiren İslam, savaş öncesi uygulamaya konması istenen bir takım uygulamalar ister. Bu yüzden Hz. Peygamber savaşlar öncesinde Müslümanların kalbinde imanın, hayatlarında güzel amelin, sosyal yaşamlarında kardeşliğin hakim kılınmasına çabalamıştır. Daha önceden kabile savaşlarıyla birbirini yok eden, bireyin öz varlığının hiçbir değer taşımadığı bir kitleden diğergamlık örnekleriyle dolu bir topluma dönüşüm yapılmamış olsaydı kendilerinden çok daha kuvvetli ordular karşısında sabır ve cesaretle ölüm pahasına mücadelelere girişilemezdi.

Bugünün İslam coğrafyasında yanlış giden şeyler olduğunu açık yüreklilikle kabul etmek zorundayız. Müslümanlara bir takım uygulamaların çeşitli argümanlarla dayatıldığını kabul etmek onları özeleştiriyen uygulamalardan uzaklaştırmamalı. Bugünün dünyasını İslam'ın hakikatleri ile bir araya getirme konusunda bir eksikliğin olduğunu düşünülebilir. Zira kendi arasında bile ortak doğru ve eylemsellikten uzak olan müslüman âleminin Hz. Peygamber'in büyük cihad olarak tarif ettiği her feridin bütün hayatını kapsayan nefis ile mücadeleyi geriye ittiklerini bu durumun gerekçesi olabilir (Kaval 2015) Kapitalizm ile mücadele eden müslümanlar ilk önce kapitalizmin nefse hoş gelen bireysellik ve özgürlük uygulamalarını İslam mihengine vurmaktadır. Modern kapitalizmin maddi ve fikir ürünlerinden mutlulukla istifade ederken diğer taraftan İslam'ın kültürel kodları ile uyum sağlamaması sonucu ortaya çıkan çelişkili müslümanları mutsuz etmektedir. 12-17. asırlar arası muhteşem başarılarla dolu olan ve Batının ilham aldığı İslam medeniyeti Müslümanların bilincinde hala canlı olduğu için mutsuzlukları pişman ve hayalkırıklığına dönüşebilmektedir. Bu hayalkırıklığı günümüz dünyasında ekonomik, kültürel ve sosyal olarak baskıya maruz kalan Müslümanların kızgınlık ve nefretini arttırmaktadır (Mailier 2003: 29).

Terör, radikalizm, şiddet gibi kavramların İslam ile bağdaştırıldığı içinde bulunduğumuz bu modern zamanların çok öncesinde çoğulculuğun hoşgörü ve adaletle yaşama geçirildiğini görebiliyoruz. Örneğin Anadolu'nun İslamlaştığı ilk dönemlerden itibaren çok kültürlü bir sosyal yapı hoşgörü ve saygı ile uyum içerisinde yaşamıştır (Turan 2006: 140-141). Müslüman yönetiminden önce Bizans'ın yönetimi altında bulunan Ermeniler dinlerini yaşamakta problemler yaşıyorlardı. (Vardabat 1937: 202) Müslüman yönetimle tanıştıktan sonra Hıristiyan olan Barmason kendilerine rahat vermeyen Franklardan, insan ruhuna saygı duyan Türklere boyun eğmeyi tercih ettiklerini ifade etmiştir (Akdağ 1995: 13, 40). Bizans yönetiminin lüks yaşantıları devam ettirmek için toplanan ağır vergiler ve dini tahammülsüzlüğü nedeniyle Ermeniler Türklerin idaresini tercih etmişlerdir (Psellos 1992) Süryani Mihael de Türklerin Hıristiyanlara hiçbir kötülük etmediklerini söylemiştir (Mihael 1944: 73). Yahudi olan seyyah Tudelalı Benjamin de Yahudilerin Selçuklu yönetimi tarafından müttefik olarak görüldüğünü yazmıştır (Benjamin vd. 2001: 79). Aynı şekilde Selçuklu tarihi boyunca Türklerin Rum ve Ermeni halkları arasında ilişkiler mükemmel olmuştur (Roux, 1994, 33). Bugün Müslümanların camilerine saldırıların aksine o dönemlerde farklı inanca sahip insanların mabedleri hiçbir saldırıya maruz kalmazdı (Mantran 1981: 197). Bu hoşgörü ortamından dolayı "Bereket Şam'da, şefkât ise Anadolu'dadır." atasözü kullanılagelmiştir (İbn Battuta 1333: 310). Ahmet Yesevi dergahında yetişip Anadolu'ya yayılarak oraların Müslümanlaşmasında etkin rol alan Horasan Erenlerinin yerleştirdiği bu anlayışına sahip günümüz Türkiye'si her şeye rağmen din merkezli sorunların çözüme kavuşmasında başat rol alması bir zorunluluk olarak gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- ABBAS, T. (2005). "British South Asian Muslims: Before and After September 11" *Muslim Britain: Communities under Pressure*, London: Zed Books.
- AKDAĞ, Mustafa (1995). *Türkiye'nin İktisadi ve İctimai Tarihi*, İstanbul: Cem Yayınları.
- AL-AZAMİ, M. Mustafa (1996). *On Schacht's Origins of Muhammadan Jurisprudence*, UK: The Oxford Centre for Islamic Studies and the Islamic Texts Society.
- AL-FARUQI, Ismail R. and al Faruqi, Louis Lamy (1986). *The Cultural Atlas of Islam*, New York: Mac Millan Publishing Company.
- ABEDİ, Mehdi and Legenhausen, Gary (ed.) (1986). *Jihād and Shahādāt, Struggle and Martyrdom in Islam, Essays and Addresses by Ayatullah Mahmud Taleqani, Ayatullah Murtada Mutahhari and Dr. Ali Shari'ati*, USA: The Institute for Research and Islamic Studies.
- BAYRA, Mikail (1981). "Ahi Evran", *İslami Bilgiler Ansiklopedisi*, İstanbul: Dergah Yayınları.

- BELLAH, Robert N. (1967). "Civil Religion in America", *Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, Vol. 96, No. 1, p. 1-21.
- BERGER, Peter (1999). *The Desecularization of the World: Resurgent Religion and World Politics*, Washington, DC: The Ethics and Public Policy Center.
- CEBECİOĞLU, Ethem (2004). *Tasavvuf Terimleri&Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yay.
- CHOMSKY, Noam (2003). *Power and Terror, Post 9/11 Talks and Interviews, John Jurkerman and Takei Masakazu (ed.)*, Tokyo: Little More.
- DEAN, Kathryn (2003). *Capitalism and Citizenship: The Impossible Partnership*, London; New York: Routledge.
- DILLEY, Roy (ed.) (1992). *Contesting Markets: Analyses of Ideology, Discourse and Practice*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- DIRKS, Jerald F. (2004). *The Abrahamic Faith: Judaism, Christianity and Islam, Conflict and Similarities*, USA: Amana Publications.
- DURKEIM, Emile (1915). *The Elementary Forms of the Religious Life*, trans. Joseph Ward Swain, M.A., London.
- GARDHAM, D. (2008). *Muslim students back killing in the name of Islam*, Telegraph (UK), 27 July 2008
- GÖLPINRLI, Abdülbaki (1952). "İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı ve Kaynakları", İÜİFM, İstanbul.
- HUNTINGTON, Samuel P. (1993) 'The Clash of Civilizations?' *Foreign Affairs*.
- ISRAEL, Jonathan I. (2006). *Enlightenment Contested*, Oxford: OUP.
- İBNU BATUTA, (1333-1335). *Seyahatname-i İbnu Battûta*, çev. Mehmed Şerif, İstanbul.
- İBN HİŞAM (1994). *es-Sıretü'n-Nebeviyye*, Kahire.
- KANDİYOTİ, Deniz (1991). "Identity and Its Discontents: Women and the Nation", *Millenium: Journal of International Studies*, 20.
- KAVAL, Musa (2014a). "Kadına Uygulanan Şiddetin Çözümüne Dair Yaklaşım Problemi", Hakkari Üniversitesi Kadın ve Ruh Sağlığı Sempozyumu, Hakkari.
- KAVAL, Musa (2014b). *Kible Sembolü*, İstanbul: Peon Yayınevi.
- KAVAL, Musa (2015). "Büyük Cihad'ı Anlamaya Dair Bir Değerlendirme", *Akademik Bakış Dergisi*, S. 49.
- KAZICI, Ziya (1988). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- LAÇİNER, Sedat (2005). *The Civilisational Differences As a Condition for Turkish Full-Membership to the EU*; Turkish Weekly, 9 Feb.
- MAILER, Norman (2003). *Why are we at war?* New York: A Random House Trade Paperbacks.
- MANTRAN, Robert (1981). *İslam'ın Yayılış Tarihi (VII - XI. Yüzyıllar)*, Trc. İsmet Kayalıoğlu, Ankara.
- MITCHELL, Peter R. and Schoeffel, Hohns (eds) (2002). *Understanding Power, the indispensable Chomsky*, Melbourne: Scribe publications.
- NYAZEE, Imran Ahsan Khan (1945). *Theories of Islamic Law*, Islamabad : Islamic Research Institute and International Institute of Islamic Thought.
- POLLACK, D., and Olson, D. V. A. (2008). *The Role of Religion in Modern Societies* (New York: Routledge).
- PSELLOS, Mikhail (1992). *Khronographia*, çev. Işın Demirkent, Ankara: TTK Yayınları.
- ROUX, Jean-Paul (1994). *Türklerin ve MoğollarEski Dini*, çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul: İşaret Yayınları.
- ROY, Olivier (2004). *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*, New York: Columbia University Press.
- SWEDBERG, R. (1998). *Max Weber and the Idea of Economic Sociology*, New Jersey: Princeton University Press.
- SÜRYANİ Mihail, (1944). *Süryani Mihail Vekayinamesi*, çev. Hrant D. Andreasyon, Ankara: TTK Yayınları.
- ŞAHİN, Naim (2001). *Hegel'in Tanrısı*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- TILLICH, Paul, (2000). *Din Felsefesi*, çev. Zeki Özcan, İstanbul: Alfa Yayınları.
- TUDELALI Benjamin & Ratisbon'lu Petachia (2001). *Orta Çağda İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri*, çev. Nuri Aslantaş, İstanbul: Kaknüs Yay.
- TURAN, Osman (2006). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- UMARUDDİN, Muhammed (2003) *The Ethical Philosophy of Al-Ghazzali*, New Delhi: Adam Publishers & Distributors.
- VARDAN (müverrih) Vardabet (1937). "Türk Futûhâtı Tarihi", *Tarih Semineri Dergisi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- WAARDENBUTG, Jacques (2002). *Islam: Historical, Social and Political Perspectives*, Berlin and New York: Walter de Gruyter.